

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱԿԱՆ ԹԵԿՆԱԾՈՒՆԵՐ

Կաթողիկոսական ընտրութիւնների առիթով «Մուրճ»-ը իւր 1891 թ. № 9-ում արտայայտեց այս մտքով, որ զրութեան բարձրութեան վերայ կանգնած նա ճանաչում է միայն մի անձն՝ անզուգական Մկրտիչ արքեպիսկոպոս Խրիմեանին:

Ինչ է նշանակում զրութեան բարձրութեան վերայ կանգնած լինել:

Ներկայ դէպքում այդ պէտք է հասկանալ այսպէս, որ միմիայն Մկրտիչ արքեպիսկոպոս Խրիմեանն է, որի անցեալը և որի բարոյական էութիւնը, որի քարոզած դաւանանքը լիապէս գրաւական են, որ նա թէ հեղինակօրէն կարող է ներկայացնել կաթողիկոսական գահի վերութիւնը և թէ բաւարարութիւն տալ այն պահանջներին, որ կարող է անել ժամանակիս յառաջդիմական ոգին:

Միմիայն Խրիմեանն է, որ իւր բեղմնաւոր անցեալով ստացել է ընդհանուր հայկական գործողի նշանակութիւն: Նորա անունը դրոշմաւոր է ամեն հայի սրտում:

Իւր հարուստ գործունէութեան մէջ նա իմացել է ղեկավարել ազգային ընդհանուր շահերի տեսակէտից այնպէս, որ նորա ձգտումների վախճանը կարող էր միայն յառաջդիմութիւն լինել: Նւ այդ պատճառով ինչ կար մեզանում յառաջդիմական — համակրելի է եղել Խրիմեանին և Խրիմեանը համակրելի է եղել յառաջդիմականներին:

Այն ոգին, որը մեծացրել է Խրիմեանի անունը և դարձրել նորան հանրահայկական, րոպէական ոգեւորութեան ծնունդ չի եղել: Ներշնչւելու աղբիւրը, ինչպէս երևում է, Խրիմեանի համար անսպառ է. ահա ինչու իւր ծերութեան հասակում Խրիմեանը նոյնն է, ինչ նա էր երիտասարդ հասակում վարդապետ ժամանակ Խրիմեանը:

միշտ եղել է ինքը իրան հաւատարիմ։ Նա էր գաղափարի մարդ և քննացել է գաղափարի մարդ։ Խրիմեան իբր կաթողիկոս, յոյս կայ որ կարող կը լինի ներշնչել ազգին և մանաւանդ հոգևոր դասակարգին նոյն ոգին, ինչ ինքն ունեցել է ցայժմ որպէս վարդապետ, քարոզիչ, Թեմական առաջնորդ, Կոստանտնուպոլսի սլաորիարք, Կրօնական ժողովի անդամ և այլն։

1878 Թւականին իբր Ներսէս Պատրիարքի Թէ գործակից և Թէ պատուիրակ Աւրուսայի արքունիները այցելելով, Խրիմեան խորին պատկառանք է ներշնչել ամենքին, ում հետ տեսակցել է։

Խրիմեանը խորը կրօնական անձնաւորութիւն է. այն վարդապետութիւնը, որին նա ծառայում է Քրիստոսի անունով, միշտ կ'ուզէ ռենեսալ այդպիսի հաւատարիմ ծառաներ։ Պաշտպան Թշուառների, հայրական գթութեամբ և սիրով վերաբերող դէպի ամենքը, հալածող կեղեքողներին և իշխանութիւնը ի չար գործածողների—նա մի առաքեալի տպաւորութիւն է գործում, որպիսին մենք Աւետարանի մէջ կարդալ սովոր ենք։

Խրիմեանը եղել է հայ ազգի գիտակցութեան յառաջդիմութեան համար մի գորեղ ֆակտոր. նա մեծ մասամբ գործել է բնիկ երկրում, որի կեանքին մասնակից է եղել ամեն կերպ. ուսումնարան, տպարան, ամսագիր, գրականութիւն՝ սոցիալական, ազգային և կրօնական բովանդակութեամբ, արւեստներ, քաղաքական շարժում,—այս բոլորի պատուութեան մէջ Խրիմեանի անունը անբակտելի կերպով կապւած է։

Նորանից կարելի է սպասել, որ եթէ Ակեղեցու գլուխ անցնի, մեր հոգևորական դասակարգի շարքերը կը լքցնեն արժանաւոր քահանաներով, վարդապետներով և եպիսկոպոսներով։ Նորա հովանիի տակ լինելու միտքարութեամբ՝ շատերը կը ոգևորեն հոգևորական դասը մոնելու. իսկ հոգևորական դասակարգի որպիսութիւնից կախւած է շատ և շատ բան։

Դարուս մեծ հոգևորականը պէտք է լինի և ազգի առաջին ընտրելին։

Բայց յայտնի է, որ կաթողիկոսական ընտրութիւններին, էջմիածնում, առաջարկելու են չորս Թեկնածուներ, որոնցից այն եր-

կուսը, որոնք ամենից շատ ձայն կ'ըստանան, պէտք է առաջարկեն թագաւոր-կայսրին, որը վերապահել է իրաւունք՝ նոցանից հաստատել մէկին կամ միւսին:

Արդ, խնդիրը այս է թէ ովքեր պէտք է լինեն առաջարկելիք չորս թեկնածուները և նոցանից որ երկուսը պէտք է լինեն առաջին և երկրորդ թեկնածուներ:

Ինչ վերաբերում է առաջին թեկնածուին, «Մուրճ»-ը իւր կարծիքը արդէն չայտնել է. բայց նա դեռ չի խօսացել երկրորդի մասին և չի խօսացել չորս առաջարկելիք ընտրելիների ցանկի մասին:

Չորս ընտրելիները անկասկած պէտք է այնպիսի անձեր լինեն, որ երեք վերջիները առաջին կաթողիկոսացուի ուղղութեանը յարմար դան: Եթէ Խրիմեանի անունի մէջ մենք զաղափար ենք պաշտում, անկարելի է ուրեմն որ չորս կաթողիկոսացուների ցանկի մէջ մտցնենք իրանց ուղղութիւններով, ոգով տարբեր կամ հակառակ ճանաչւած հոգեւորականների անուններ: Ուրեմն ցանկի մէջ պէտք է մտցնեն անուններ երեք կարեւորագոյն եպիսկոպոսների, որոնք հակախրիմեանական չեն իրանց ոգով, ուղղութիւնով, որոնք կարող են ազդի բարոյական պաշտպանութեան վերայ չոյս դնել թէ իրանց մասնաւոր արժանաւորութիւնների պատճառով և թէ իբր ազդի առաջին ընտրելիի կողմնակիցներ:

Կաթողիկոսացուների ցուցակը կազմելու առաջին և գլխաւոր պայմանն ենք համարում այդ:

Որպէս զի այս սկզբունքով մենք կարողանանք այժմ և եթ մի ցանկ առաջարկել, անհրաժեշտ է լաւ ճանաչել այն բոլոր անձնաւորութիւններին, որոնք առհասարակ կարող են այդ տեսակէտներից իրաւունք ունենալ ցանկի մէջ մտնելու:

Թող սակայն չը մեղադրեն մեզ մեր ընթերցողները, եթէ նրանց պարզ խոստովանելու լինենք, որ ընդհանրութեան հետ և մենք այնքան չենք ճանաչում մեր բոլոր հոգեւորականներին, որ կարողանանք այժմեանից վերջնականապէս վճռել թէ ով ումից գերադասելի է Խրիմեանի հետ անմիջապէս չիշւելու ցանկի մէջ:

Իրաւունք վերապահելով վերադառնալ այդ խնդրին, մանաւանդ որ կաթողիկոսական ընտրութիւնները մեզնից երեք ամիս հեռու են, մենք կարող ենք առայժմ միայն ընդհանրապէս չիշատակել հետևեալ

անուանները, որոնք որոշ չափով իրաւունք ունեն ընդհանրութեան համակրութիւնը վայելելու, ուրեմն շորս կսթողիկոսական կանդիդատների ցանկի մէջ տեղ ունենալու:

Մեր ճանաչածով ռուսահայերից այդ համակրութեանը արժանի են այժմեայ տեղակալ գեր. Երեմիա եպիսկոպ. Գալստեան և Արիստակէս եպիսկ. Սեդրակեան. թիւրքահայերից՝ մեր, կրկնում ենք, թերի տեղեկութիւնների համեմատ՝ այդ համակրութեանը արժանի են Մատթէոս Եղմիրլեան և Գրիգորիս Ալեքթեան եպիսկոպոսները:

Բայց վճռել յօգուտ մէկի կամ միւսի, որ այէս երկրորդ կաթողիկոսացուի, մենք այժմեայ բոլորէում չենք կարող: Դորա համար մեզ հարկաւոր են աւելի լիակատար տեղեկութիւններ, քան մենք ունենք, մանաւանդ տաճկահայ եպիսկոպոսների նկատմամբ: Մի բան միայն աւելի հաստատ կարող ենք վկայել, որ ռուսահայ եպիսկոպոսներից նա, որը, համապատասխանելով մեր վերը յիշած ծրագրի տեսակէտին, ամենից շատ ժողովրդի կողմից պաշտպանութեան վերայ յոյս դնել կարող է, Արիստակէս եպիսկ. Սեդրակեանն է:

ԱԻԵՏԻՔ ԱՐԱՍԻԱՆԵԱՆՑ: